

gian carlo menotti

İskoçya'nın ilk ve son İtalyan grand maestro'su

Özel Söyleşi: Dr. Emre Aracı

Fotoğraflar: Strode Wagner

"Bana göre cehennem azabı, tanrının hayatımız boyu başarabilecek olduğumuz şeyleri, bize sunduğu yetenekleri, bizim nasıl değerini bilmeyerek israf ettiğimizi, hayatta neler yapabilecekken neler yapmadığımızı yüzümüze açıkça vurduğu gün başlar". Gian Carlo Menotti'nin John Gruen tarafından 1978 yılında kaleme alınan biyografisinde ona ait bu sözleri okurken 92 yaşına ulaşmış bu muhteşem besteci ile elimdeki bütün fırsatları kullanarak eğer bir gün karşılıklı tanışma imkânına sahip olamazsam tanrının da beni ömrümün sonunda aynı şekilde cezalandıracağına o kadar inanmıştım ki. Edinburgh'da geçen sekiz senelik öğrencilik yıllarımda, şehrin hemen dışındaki muazzam bir malikâne bir kont gibi yaşayan İtalyan maestro ile tanışabilmeyi o kadar arzu etmişim ki... Ancak kendisine bir çok kereler mektup yazmama rağmen, bir türlü gerçekleşmemişi bu isteğim.

Aradan seneler geçti, fakat yukarıdaki sahtirler bir türlü aklımdan çıkmadı. 2003 yılının sonlarıydı... Son bir defa maestroya içten bir

mektup yazdım ve *Andante* dergisinin bir kopyasını gönderdim. Ertesi hafta telefonum çalıp da karşımda Gian Carlo Menotti'nin sesini duyduğum zaman neredeyse ahize elimden düşecekti. Hafif İtalyan aksanlı İngilizce'siyle bana "Anladığım kadarı ile benimle röportaj yapmak istiyorsunuz Dr Aracı; öyleyse neden evime öğlen yemeğine gelmiyorsunuz? Tanışmış oluruz" diyordu karşımdaki sık nefes alan ses. "Ah maestro! Derhal!"

Ve derhal İngiltere'nin güney sahilinden kalkıp İskoçya'nın yolunu tuttuk. 13 Ekim Pazartesi öğlen saatlerinde fotoğrafçı dostum Strode Wagner ile Gifford köyündeki Yester malikânesinin, üzerinde görkemli bir taç arması ile süslü demir kapısının önüne arabamızla vardığımızda bizleri o kapının ötesinde bambaşka bir dünyanın beklediğini çoktan fark etmiştik. Bir zaman tünelden geçercesine o demir kapıdan içeri girdik. Sükûnet ve güzelliğin hakim olduğu muazzam bir ormanın içerisindeydik. Araba teybimizde maestronun *Medyum* operası kısık bir şekilde çalmaktaydı.

Daracık kıvrılan bir yolu takip etmeye başladık, yüzlerce değişik kuş türü ve rengarenk sülünler arasından geçerek... Yolun sonunda kıvrılarak akan küçük bir dere, romantik bir taş köprü ve uzaktaki tepede bütün ihtişamı ile pembemsi bir tür taştan inşa edilmiş Yester House bir anda beliriverdi. İkimiz de karşımdaki muazzam güzellik karşısında donup kalmıştık. Maestro Menotti kendisine, yaşadığımız dünyanın kötülük ve çirkinliklerinden çok uzaklarda sihirli bir dünya kurmuştu ve kısa da olsa bizler bir süre için o dünyanın parçası olcağıktık. Heyecanımızı kelimelerle ifade etmek gerçekten mümkün değil.

Maestro Menotti'nin yaklaşık otuz senedir oturduğu Yester House, zamanında İskoçyalı aristokrat Tweeddale Marki'lerinin [Marquesses of Tweeddale] İngilizce tabiriyle "family seat", yani bir tür derebeyi evi konumunda inşa edilmiş ve tarih boyunca aile reisi olan çeşitli markiler tarafından genişletilerek bugünkü haline ulaşmış. Palladian tarzda inşa edilen malikâneye en büyük mimari ilaveleri, klasik dönemde İskoçya'daki pek çok malikâneyi inşa eden Adam kardeşler yapmış. Bugün dahi müze havasındaki ev, özel izinle çeşitli turistik gruplar tarafından gezilmekte. Bunun sebebini anlamakta pek gecikmedik. Maestro Menotti'nin uşağı kapıyı açarak bizleri içeri aldığı zaman ihtişamlı geniş salonları, kristal avizeleri ve değerli tabloları ile kendimizi bir sarayın içerisinde bulmuştuk. Maestro bizi birinci kattaki çalışma odasında kabul edecekti. Yukarı çıktık. Yester'in, tavanı neredeyse 12 metre yükseklikteki balo salonuna gelmiştik. Buradan açılan kapıdan maestronun odasına geçtik. Kadife ceketi, kravatı, yeleği ve kemik saplı bastonu ile kır saçlı ama dimdik ayakta duran 92 yaşındaki Gian Carlo Menotti yüzünde iyi niyetli, babacan ve cana yakın bir edayla bizleri karşıladı, elimizi sıktı. Bir biblo gibi işlemeli, çıtır çıtır yanan devasa boydaki mermer şöminenin yanına oturduk. "Lütfen röportajı yemekten sonra yapalım. Biraz rahatlayın. Önce sizleri tanımak istiyorum. Bana kendinizi anlatın". Bu derece mütevazı bir şahıstı Menotti ve daha ilk anda bizleri cezbetmeyi başarmıştı. Üniformalı uşağın ikram ettiği şampanya ile hiç de sıradan bir röportaja gelmediğimiz ortadaydı. Bizler Menotti'yi tanımaya gelmiştik, o ise yeni edindiği dostlarını bir aktör gibi manyetik şahsiyeti ile puta çevirmişti. Yester'in büyüü üzerimizde işlemeye başlamıştı bile...

Röportajdan önce Maestro Menotti ile genel bir sohbete başladık. Ama önce kendisine ufak bir sürprizimiz vardı. İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde Nazlı İktu'nun sahneye koyduğu maestronun bir perdelik komik ope-

rası *Telefon*'un büyük birer afiş ve programını kendisine takdim ettik. Yüzünde çocuksu bir gülümseme belirdi. "Demek bu eserim oynuyor *İstanbul*'da, ne enteresan!" Ve bize Arturo Toscanini'nin, bu operanın Broadway'deki temsililerine nasıl defalarca seyirci olarak katıldığını anlattı. Hatta bir keresinde Toscanini, Menotti'den temsil sırasında sahnede kendi kız arkadaşının telefon numarasının okunmasını bile rica etmiş. Toscanini'nin kız arkadaşı kendi numarasını duyunca iyi bir çılgık atmış. Bütün bu hikâyelere rağmen 92 yaşındaki Menotti'nin bu yapıtına artık pek sıcak bakmadığını hissettiğimi de eklemek isterim.

Coğrafi konumu itibarı ile dış dünyadan soyutlanmış bulunan Yester'in ev sahibinin ruh dünyası da malikânesi gibi modern dünyaya büyük bir antipati beslemekteydi. "Globalleşen bu dünya korkunç, bilhassa sanat açısından... Amerika'da kırk yıl yaşadım. Oraya dönmek gibi bir niyetim yok. Sıkıcı buluyorum. Ben oraya ilk gittiğim zaman, ki eminim sizler o zaman doğmamıştınız bile, Amerika heyecan verici bir yerdi. Tennessee Williams gibi kişiler, diğer şair ve müzisyenler... Çok sıradışı bir hayat vardı. Bütün bunlar kaybolup gitti. Artık şimdi her şey ticari. Plak şirketleri ve menajerler her şeye karar veriyorlar. Berbat bir durum. Ben Placido Domingo veya Renee Fleming gibi sanatçıları angaje etmek istediğim zaman direkt onları arıyorum. Menajerler bu durumdan hiç hoşlanmıyorlar tabii". Haklısınız maestro. "Şu anda oğlum Paris'te bir toplantıda. Fransa'da yeni bir kanyon üzerinde düşünüyorlar. Sanatçı öldükten sonra eserlerine varisleri yerine özel oluşturulan bir komite el koyacak. İnanabiliyor musunuz? Yani benden sonra oğlum benim eserlerime sahip çıkamayacak. Komiteler zaten her zaman saçmadır. Böyle saçmalık olur mu? Hiç unutmuyorum. Bundan seneler önce Rockefeller beni bir komite toplantısına davet etmişti. Amerika'dan niye iyi opera bestecisi çıkmadığını merak ediyordu. Aaron Copland, Samuel Barber ve pek çok besteci katıldık. Bana sıra geldiği zaman, 'Bay Rockefeller' dedim, 'Eğer bir adam dünyaya iyi besteci olmak için gelmişse siz ister ona para ödeyin ister ödemeyin o iyi bir besteci olacaktır. Eğer içinde o kabiliyet yoksa siz ona ne kadar para ödeseniz de bir yere varamaz'. Bu ifademden sonra Rockefeller beni bir daha hiçbir toplantıya davet etmedi. Festivalime de yardım etmedi".

Bir süre sonra "Bir dakika, sizlere enteresan bir şey göstereceğim" dedi ve maestro çalışma masasına doğru yöneldi. Elinde küçük bir çerçeveyle geri döndü. İçinde bir karikatür

"İtalya beni yarattı, Amerika besledi ve İskoçya beni toprağa görecektir."

vardı. Picasso'yu tasvir eden bir karikatür, ancak karikatürü çizen Stravinski idi. Biz tam tersini beklerken, maestro yine bizi şaşırtmıştı. Ardından bir başka çerçeve gördük. Puccini kendi el yazısıyla *Madama Butterfly* operasını tamamladığı gece bir not yazmış: "Butterfly artık bitti, gerisi size kalmış". Yester'da bu gibi manevi hazine çok ve maestronun bunları dostlarıyla paylaşmaktan büyük mutluluk duyduğu belli. Ancak bir Noel partisi onu çok üzmüş. Parti bitiminde senelerdir evine ziyarete gelenlerin imzaladığı ziyaretçi defterinin çalındığını fark etmişler. "İçinde Henry Moore'dan skeçler, Ezra Pound'dan şiirler, daha ne değerli hatıralar vardı. Yok olduğunu fark ettiğimde neredeyse ağlayacaktım. Büyük olasılıkla çalan kişi sayfa sayfa yırtıp satmıştır. Bu beni daha da üzüyor".

Bu tatsız anı Menotti'yi bir anda melankolik bir yöne çekmişti: "İnsanlar sanatçıların ne derece manevi acılar içerisinde bulduklarının farkında değiller. Bizler hiç bir zaman mutlu insanlar değilizdir zaten. Ömür boyu

ulaşılması imkânsız olana ulaşmak için çırpınır dururuz. [...] Müziğim bugün artık eskisi kadar popüler değil belki, ama yanlış anlamayın ben hayata kırılgan bir insan değilim. Artık beste yapamıyorum zaten. Sağlığım el vermiyor". O sırada üniformalı uşak tekrar kapıda beliriverdi. Öğle yemeği mavi odada hazır. Maestronun arkasından, müthiş bir titizlikle hazırlanmış masaya oturduk. Resmî servis yemekte de devam etti. Yester'da herşey bir seremoni. Ancak resmî yemek boyu süren dostane sohbetimizi hiç etkilemedi. Maestro bize Hollywood'daki yıllarını, Kennedy'ler ile tanışmasını, dostu Samuel Barber'ı anlattı. Toscanini'yi nasıl da bir gün Maggiore gölündeki evinde Barber ile beraber davetsiz olarak ziyarete gittiklerini ve bu ziyarette Toscanini'nin onlara ne derece yakınlık gösterdiğini söyledi. Bir noktada bizim de o masanın çevresinde aynı hisleri Menotti ile yaşadığımızı hissetmemek mümkün değildi. Yemek bitiminde röportaj için san odaya geçtik ve teybibim dönmeye başladı:

Neden İskoçya?

Eminim bu soru size çok defa soruldu maestro. Ancak okurlarımız açısından size bir daha sormak istiyorum. İtalya gibi sıcak bir ülkeden sonra İskoçya'yı neden tercih ettiniz? Yester malikânesini nasıl satın aldınız?

Üç sebep var. Birincisi sessizlik satın almak istedim. İtalya'da ancak milyoner olanlar sessizlik satın alabilir ki o da her zaman değil. İkincisi soğuk hava; uzun bir zaman sonra sıcak havaya pek tahammülüm kalmıyor. Üçüncüsü ise bütün yeğenlerimden uzak olmayı tercih ettim (Bu son hususta kendisi de şakayla karışık hafifçe gülümsüyor). Yester'i, evlat edindiğim oğlumla [Francis Menotti] beraber gezerken keşfettik. O devirde böyle büyük evlerin fiyatları o kadar yüksek değildi. Şanslıydım; ev sahipleri benim müziğimi seven insanlardı ve benim bu evi onlardan satın almamı bilhassa istiyorlardı. Bana bir teklifte bulundular ve fiyatı üçte bir oranında düşürdüler ancak buna dahî param yetiemedi.

Davet edilsem Türkiye'ye gelirim

Hiç Türkiye'ye gittiniz mi? Herhangi bir Türk besteci veya sanatçı tanıyor musunuz? Eğer bugüne kadar gitmediyseniz bu saatten sonra ülkemizi ziyaret etmeyi düşünür müsünüz?

Türkiye'ye hiç gitmedim. Gitmeyi çok arzu ederim. Önemli bir eserimi sahnelemeyi düşünürlerse bizzat provalara katılmayı da çok isterim. *Konsolos*, *The Saint of Blecker Street* veya *Goya* gibi. Daha küçük boyutlu bir prodüksiyon düşünülürse *Medyum* da olabilir. Ülkenizi gerçekten çok merak ediyorum.

Ardından 10 sene faizsiz kredi vereceklerini söylediler. Denemeye değer dedim ve kabul ettim. Ancak bir ödeme geciktiği takdirde banka evi elimden alabilirdi. Dolayısıyla 10 sene boyunca büyük endişeler yaşadım. 10 sene sonunda Yester benim oldu. İtalya'dan, New York'taki dairemden pek çok eşya getirdim. Şu çalışma masamın arkasındaki kütüphane esasında bir org idi. Spoleto'da yıkılmakta olan bir kiliseden sökülmiş, yakmaya çalışırlarken durdurdum, inanabiliyor musunuz? Bana verdiler.

İskoçya sizi ümit ettiğiniz gibi karşıladı mı? Edinburgh Festivali, Üniversitenin Müzik Fakültesi; bu kurumlar size ne derece ilgi gösteriyor?

Öncelikle şunu söylemem gerekir, hiçbir beklentim yoktu. İskoçya'ya gelirken müziğimi veya kariyerimi düşünmedim. Buraya sükûnet ve huzur için geldim. Tam aksine, tanınmak veya eserlerimin temsil edilmesi gibi beklentilerim yoktu. İskoçya'nın şahsımı bir kahraman gibi karşılamış olup olmaması beni hiç alakadar etmedi doğrusu. Yalnız, beni en çok şaşırtan Edinburgh Festivali'nin buradaki mevcudiyetimi bugüne kadar pek fazla önemsemeyişiydi. Nezaket gereği bir ilgiden bile mahrum bıraktılar. Temsillere gitmek istediğim zaman telefon ediyorum ve herkes gibi kapıda biletimi alıp gidiyorum.

Peki hiç olmazsa aradığınız o huzuru bulabildiniz mi?

Kesinlikle evet. Buradaki hayatı çok seviyorum. Ancak şu andaki en büyük endişem, dünyadaki bütün güzel yerler gibi buraların da turistlerin istilasına uğramış olması. Bu unutulmuş köy bile (Gifford) tekrar keşfedildi ve hızla o sükûnet ve huzuru kaybetmeye başlıyoruz. Ben yine de korunuyorum, çünkü evimin etrafını saran çok geniş bir orman var. Ancak evi aldığım zaman sevdiğim pek çok şey, zaman içerisinde yok olup gitti. Turizm hepsini mahvetti. Bir de yeni modern evler inşa etmek istiyorlar köyümüze, ancak ben de herkes gibi karşı çıktım.

İskoçya'yı ne zaman keşfettiniz? Çocukluktan beri mi böylesine sükûnet dolu saray gibi bir yerde yaşamayı arzu ettiniz? Yoksa bu hisler hayatınızda sonradan mı ortaya çıktı?

Gençken ve ailemle bir arada yaşarken, hep dağlarda küçük bir evim olsun diye hıyal ederdim. Soğuk havayı her zaman sevdim. Ancak Francis'i evlat edinince, ardın-

dan iki torunum da oldu, onlara dünyanın en güzel evini almaya karar verdim. Bütün paramı da bu eve harcadım. Onlara bu evi, kitaplarımı, müziğimi ve tablolarımı bırakacağım. Çok iyi bir resim koleksiyonum vardı, Picasso, Braque, ancak hepsini satmak zorunda kaldım, bu ev ve Spoleto Festivali için.

Yester'daki eski ahır kompleksini bir tür tiyatro ve müzik okuluna dönüştürme projeniz vardı, sanırım on sene önceydi. Bu proje hala devam ediyor mu?

Ne yazık ki hayır. Amacım genç insanları burada toplamaktı. İstikbalin ressamaları, müzisyenleri, tiyatro direktörleri, orkestra şefleri... Burada benimle bir süre çalıştıktan sonra başarılı olanları Spoleto'ya yollamayı düşünmüştüm. Burası bir tür sanat ve eğitim merkezine dönüşecekti. Ancak maalesef hiç bir yardım alamadım. O sıralarda Edinburgh'da bir tiyatro restorasyonu projesi sürmekteydi. Bütün desteği oraya verdiler. Özel şahıslardan yardım bulmaya çalıştım ve bunun için Yester'da tanıtıcı bir çok akşam yemeği davetleri verdim. Bir tanesine Prens Charles geldi ve derhal bir çek takdim etti, ancak diğerleri yemeği yediler fakat hiç ilgi göstermediler projeme. Çok üzgünüm ama gerçekleşmedi.

Bir anda maestro yerinden kalktı, bastonunu aldı ve beraber Yester House'un antre kısmına geçtik. Burada inşa etmeyi arzuladığı tiyatro binasının oldukça büyük bir maketi vardı. Klasik yapıda hoş bir bina. Bana maketin çatısını kaldırmamı söyledi. İçi de dışı gibi şirin bir sahne. Maestro Menotti'nin yüzünde büyük bir üzüntü belirdi. Ona daha fazla eziyet çekirtmemek için konuyu değiştirdik. Ama aklımdan da keşke 92 yaşında hala enerjisini bu gibi projelere sarfeden maestroya yardım edebilecek imkânı yaratabilseydim düşüncesi de geçmedi değil. San odaya ve röportajımıza geri döndük. Bu arada Menotti'nin sarı mavi renkteki papağanı da maestronun arzusu üzerine bize katıldı. Menotti'de aynı zamanda kuvvetli bir hayvan sevgisi var olduğunu gözlemledim.

"Hayatımın en büyük hatası, Spoleto"

22 Nisan 1950 tarihinde *Saturday Review*'de yayımlanan bir mülâkatımızda şöyle demişsiniz: "Bana göre cehennem azabı tanrının hayatımız boyu başarabilecek olduğumuz şeyleri, bize sunduğu yetenekleri, bizim nasıl değerini bilmeyerek israf ettiğimizizi, hayatta neler yapabileceksen, neler yapmadığımızı yüzümüze açtıkça vurduğu gün başlar [...]. Benim için ce-

hennem iki kelimedede ifade edilebilir: Çok geç!'. Yarı asır sonra hayatınızda bu tuzağa düşmekten kurtulabildiniz mi maestro?

Hayatımın en büyük hatası, Spoleto Festivali'ni başlatmak oldu. Sanat sizden her şeyi istiyor; bir tür kıskanç metres gibi. Goethe, Wagner de festivaller kurdular, ancak ben aynı anda iki işi bir arada götüremedim. Müziğimi bu festival uğruna feda ettim. Keşke bu işe hiç girişmemiş olsaydım. Müziğimle gurur duyuyorum, festival ile değil.

Peki neden bu sene 46'ncısı gerçekleştirilen Spoleto Festivali'ni kurdunuz? 58 yaşında kariyerinin en önemli çağında maestroyu böyle bir şey yapmaya iten neydi?

Katolik olarak büyütülmeme rağmen ben iyi bir Katolik olmadım hiç bir zaman; kiliseye gitmem örneğin. Ancak yine de içimde bir tür suçluluk duygusu taşıdım hayatım boyunca. Ellili yaşlarıma geldiğim zaman topluma karşı bir tür "ihtiyaç duyulma" duygusu başladı içimde. Dostum Samuel Barber benimle alay ederdi hep; bana, 'Besteciler toplum için, tıpkı yemek sonrası ikram edilen naneli çikolata gibidirler' derdi. Bense ona bestecilerin toplumun ekmeği olduğunu göstermek istedim. Fakir bir şehri ele alarak burada bir deney yapmak istedim. Bu deney benim şahsi menfaatime yönelik olmayacaktı, nitekim festivalimi oluşturduktan sonra ilk yirmi sene hiç bir eserimin sahnelenmesine izin vermedim. Bana birçok şehirden teklif geldi, ancak ben Spoleto'yu seçtim. Terkedilmiş, ancak harap iki şahane tiyatro binası vardı. Çoğunluk işsizdi. Ben de belediye başkanına gittim, kendilerine yardım etmek istediğimi söyledim. Bana, 'Bay Menotti, siz müzisyen değil misiniz?' dedi. 'Bize para lazım, müzisyen değil'. 'Bana tiyatrolarınızı verin, size müziğe de ihtiyacınız olduğunu kanıtlayayım'. Birkaç sene sonra şehrin ekonomisi tamamen değişmişti. Böylece teorimi kanıtlamış oldum. Ancak sonra kendimi, kendi projem içinde hapis buldum. Müziğime geri dönmek istedim, ancak Spoleto beni bırakmadı. Bu festival yüzünden besteciliğim büyük zarar gördü. Düzeltmediğim, tamamlamadığım o kadar çok eserim var ki...

Ama Spoleto, sizi her zaman şehre kazandırmış olduğunuz bu değerli festival dolayısıyla hatırlayacak.

Ben Spoleto halkına esasında kırgınım. Her ne kadar şehirlerinin ekonomisine kat-

kım olduğunu takdir ediyor olsalar da festivalimin sanatsal yönüyle doğrusu pek ilgileri yok. Onlar daha çok parayı düşünüyorlar.

"Schubert ne şahanedir!.."

Geç dönem bestelerinizden bir tanesi, For the Death of Orpheus (1990) adını taşıyor. Müzik tanrısının ölümü için bestelenen bir yapıt. Böyle bir eser bestelemiş olmanız, bir anlamda sizin 20. yüzyıl avangard akımlara ne derece soğuk baktığınızı sembolik bir göstergesi olarak kabul edilebilir mi? Schoenberg, Stravinski gibi bestecilere?

Evet belki de. Orpheus'un başı vücudundan kesilmiş olmasına rağmen hala şarkı söyleyebiliyor. Stravinski ve Schoenberg gibi besteciler tabii ki çok enteresan müzisyenler. Müzikleri beni heyecanlandırıyor ancak beni derinden etkilediklerini söyleyemem. Çoğunlukla iyi "allegro" ve "scherzo" bestelerler, ancak aynı şeyi lirik ağır bölümleri için söyleyemeyiz. Modern müziği ben fakir görüyorum, duyguları ifade etmekten çok uzak modern besteciler. Örneğin modern bir bestecinin iyi bir opera buffa yazması imkânsızdır. Müziği nasıl güldüreceğini bilemez böyle bir besteci.

Görkemli iç ve dış görünümü ile Yester malikanesi

Komik librettolar kullanıyor olabilirler ancak müzikleri gülmez. Rossini'nin en büyük sırrı ve başarısı, müziğinin de gülüyor olmasından kaynaklanır. Dodekafonik müziğin neşe veya mutluluğu ifade etmesi mümkün değildir. Müzisyenler aşk veya korkuyu aynı şekilde yansıtmakta serbest olmalıydılar. Çağdaş müzik, çağımızın müziğine büyük zarar verdi, çünkü disonans kavramını öldürdü. İçinde konsonans olmadan baştan sona disonans'ın hiç bir etkisi olmaz. Dinleyiciyi şaşırtamazsınız, baştan sona aynı tarz müzikle. Bu yüzden Schubert'i çok severim. Tonik dominant, dominant tonik, ancak bir anda karşınıza bir disonans çıkar. Ah! Ne şahanedir.

Konu buraya gelmişken size şunu sormak istiyorum maestro. Sizi en çok hangi besteciler etkilemiştir? Niçin?

Ben ağırlıklı olarak Alman ekolü içerisinde yetiştirildim. Benim stilim üzerinde üç bestecinin çok etkisi olmuştur. Schubert, Mussorgski ve Scarlatti. Hepsisi farklı. Mussorgski'yi resitatiflerinden dolayı severim, Schubert'i sadeliğinden dolayı, Scarlatti'yi ise şakacı dilinden ötürü.

Paul Wittke bir makalesinde sizi şöyle tasvir etmiş: "Kolay yaklaşılabılır görünen kişiliğinin ve çileden çıkartırcasına canlı tabiatının altında kendisi esasında son derece hususî bir insandır. Kıvrak zekâsı, zaman zaman dünyadan bezgin edasıyla şakacı tavrı, yer yer ağzı bozuk konuşması ve sadık dostluğu, kişiliğinin temelinde yatan o melankoli ve derin hassasiyeti kapatamaz. [...] Dünyaya yaklaşımı hepimizinkinden çok daha farklı ve yoğunudur ama aynı zamanda daha da karmaşıktır. İki dünya arasında seçim yapmakta güçlük çeker gibidir; kendi ateşli hayal gücündeki alem ve çevresindeki sevensiz dünya". Bu tanım sizi doğru yansıtıyor mu maestro? Buna ilave edecekleriniz var mı?

Daha önce hiç duymamıştım. Çok güzel yazılmış olduğu belli. Katılıyorum bu görüşe, herhalde. Peki sizce ben böyle bir kişi miyim? Şu bir gerçek ki İtalya beni yarattı, Amerika besledi ve İskoçya beni toprağa gömecek.

"Sizi tanıdıkça Wittke'nin kelimelerinin az bile kaldığını görüyorum sevgili maestro". Gian Carlo Menotti'yle mülâkatımız böylece sona erdi. Daha konuşacağımız pek çok şey vardı, ancak onu artık fazla yormak istemedik. Esasında son soruyu kendisi sormuştu. İşte Paul Wittke'nin bahsettiği kıvrak zekâ bu olsa gerek. Menotti'nin o sakin tabiatı altında çok daha karmaşık bir kişiliğin mevcudiyeti apaçık ortadaydı. Koskoca Yester House'ı 92 yaşında tek başına idare ediyordu. Sükûneti bulmak için geldiği İskoçya'da aradığını bulduğu besbelliydi. Oysa İskoçya, onun varlığından tamamen habersiz gibiydi. "Sükûnet çok nadiren, yeni düşünce veya hislere yol açar" diye yazmış biyografisine Menotti ve şöyle devam etmiş: "Gerçek değeri, bilinçaltında yatan ve karmaşık bir hâl almış olan insan

ilişkilerimizde bizlere açıklık getirmesi ve doğruları göstermesidir. Sükûnetin bizde yeni yaratıcı hislere yol açtığını düşünsek bile, bu durumun esasında bir önceki hislerimize karşı bir reaksiyon olduğunu fark etmekte gecikmeyiz. Dolayısıyla bir sanatçı sükûneti ancak bunu hak ettikten sonra aramaya başlamalıdır".

Sarı odadaki büyük çalar saat akşamüzeri altıyı vurduğu zaman vaktin nasıl geçtiğinin farkına varamamıştık. Maestro ile beraber tam tamına altı saat birlikte olmuştuk. Bize söylendiğine göre Yester'daki normal ziyaretlerin bir saat sürdüğü düşünülecek olursa, Menotti de anlaşılabilir ziyaretimizden memnun kalmıştı. Ayrılmadan önce çalışma odasında çekilmiş siyah beyaz bir fotoğrafını bizlere imzaladı. Üzerine yazdığı kelimeler hakikaten anlamlıydı: "To celebrate a new friendship (yeni bir dostluğun şerefine)". Bizler, bir röportaj diye düşünürken yepyeni bir dost kazanmıştık. Yester'dan ayrılırken her şeyden çok içimizde bunun sevinci vardı. Maestro Menotti'nin genç İtalyan asistanı Lorenzo ise bütün günün en güzel özetini çıkarttı: "Maestro is very happy today (Maestro bugün çok mutlu)".

Bu hislerle, Yester'a uzaktan son bir defa daha baktık. Girdiğimiz demir kapıdan gerisin geri çıkarken acımasız dünyayı karşımıza almak mecburiyeti ben ve Strode için hiç de kolay olmayacaktı. Ancak Menotti'nin etrafına saçtığı o huzur ve sükûneti mümkün olduğunca solumaya çalışmıştık ve artık kendimizi kesinlikle farklı insanlar olarak hissediyorduk. Kitapların yazıp da anlatamadığı, filozofların altını çizip de aktaramadığı, tarihçilerin tasvir edip de gözümüzde canlandıramadığımız o gerçek "hayat tecrübesi" dedikleri büyüklü şey işte bu olsa gerek!

Gian Carlo Menotti

7 Temmuz 1911'de Kuzey İtalya'nın Cadegliano kasabasında doğdu. Neredeyse bir asırlık ömrü boyunca yolu, sanat ve politika dünyasından pek çok kişiyle kesişti. İlk operası *Kukla'nın Ölümü*'nü on bir yaşında besteledi. Milano Konservatuarı'nda başlayan eğitimini Philadelphia'daki Curtis Müzik Enstitüsü'nde tamamladı. Samuel Barber ile yakın dostluğu da bu dönemde başladı. İlk olgunluk çağı eseri olarak kabul edilen 1937 tarihli *Amelia Baloya Gidiyor'u*, 1945'te *Medyum*, *Telefon* ve *Konsolos* operaları takip etti. Türkiye'de de sahnelenen bu son eseri ile Pulitzer ödülüne layık görülen Menotti ayrıca 1951 yılında NBC televizyonu için bestelediği ve artık bir Noel klasiği haline dönüşen *Amahl ve Gece Ziyaretçileri* adlı popüler operanın da sahibi. 1958 yılında kurduğu Spoleto Festivali ile daha çok direktörlük alanına yoğunlaşan besteci, 1986 yılında Placido Domingo için *Goya* operasını besteledi. ABD'deki *Musical America*, Gian Carlo Menotti'yi "Yılın Müzisyeni" seçtiğinde besteci 80 yaşındaydı.

Menotti, telefon ve ben

Her şey, İstanbul Devlet Opera ve Balesi'nde geçen yıl biz gençlere, Opera Stüdyosu uygulaması kapsamında, tek perdelik bir opera sahneleyebileceğimiz müdesinin verilmesiyle başladı. Sevincimi ve heyecanımı güçlükle bastırabildikten sonra tek perdelik opera literatürünü incelemeye koyuldum. Derken, Menotti'nin *Telefon*'uyla karşılaştım. Öncelikle operanın ismi çok tanıdık geldi; hani bugünlerde hiçbirimizin elinden düşürmediği cep telefonlarını hatırlattı bana. Sonrasında müziği ve librettoyu incelediğimdeseyse, eserdeki sıcaklık beni etkiledi. Özellikle librettonun besteciye ait olması ve bunun esere kattığı "bütünlük", ilk

sahnelemem olması nedeniyle benim için ayrı bir önem taşıyordu. Menotti'nin yaşa-

yan bir besteci olması ve günümüzde dünyanın her yerinde eserlerinin sahnelenmesi, yaptığım işi benim açımdan çok daha çekici kıldı. Eser üzerinde çalışırken beni en çok şaşırtan şey, bestecinin sanki yıllar öncesinden geleceği görmüş olması ve operadaki tüm komedi unsurlarının günümüzde de geçerliliğini koruyabilmesi. *Telefon*, kariyerimdeki "ilk heyecandı". Emegi geçen tüm sanatçı arkadaşlarıma teşekkürler...Ve siz Bay Menotti... Size de çok teşekkürler, sanat yaşamımın hiç unutmayacağım ilk heyecanında hissettiğim mutluluğun, aldığım alkışların yanısı sizindir...

Nazlı İktu